

בעלת "מומו" - על ספרה

מתוך שיחה עם הסופרת יהודית הנדל -

— מאת ליאורה קרן —

הלכתי אל הסופרת יהודית הנדל, לשאול אותה על ספרה החדש, "החצר של מומו הגדולה", ה"מעורר ענין גדל והולך אצל קוראי ספרות יפה. תשובותיה לשאלותי אני מביאה כלשונו, ללא הוספה וללא גריעה. השאלה הראשונה שהצגתי לה, היתה:

מה רצית לתת לקורא בספרך?

— לענות על שאלה כזאת, במשפט אחד, זה קשה מאד, כמעט בלתי אפשרי. אני כתבתי סיפור, על חצר אחת, וקשה מאד לענות ככה, בצורה כזו, מה רציתי לחת בזה. אם בכל זאת, במסגרת תשובה לשאלה, או אפשר לומר, רציתי לתת פינה של חיים, על אדישותם וקסמם; וכאן זה בחצר הזאת, לחוף הים, ליד הנמל, ובחצר הזאת, כמו בכל חצר אחרת, כמו בהרבה חצרות אחרות, מתרחשים חיים מלאים, עם כל מה שיש בהם, ויותר כמעט קשה לי להגיד; השאר הוא בתוך הספר. את זוכרת, שאול, כשהוא מסתכל על החצר הריקה, היא נראית לו כמו כיכר קרקס הומיה ורבת תנועה. והאנשים שלי מסתובבים כמעט רק בתוך החצר, או מסביב לה, וחיים בתוך מערכות של יחסים הנשורות זו בזו וניתקות זו מזו. בשבילי, הסיפור כולו, בעת שעבדתי עליו, היה מתנועע בתוך מעגלים סגורים, שהיו נפרצים ונסגרים שוב. והמעגלים האלה היו חיים בתוך הריתמים שלהם, הריתם שפורץ את המעגל הזה, ושנסגר שוב, וחוזר אל המונוטוניות שלו בתוך עור למה המלא של החצר.

אם הזכרת את ענין הריתמוס, הוכיחי אותי להרחיב את הדיבור על הלשון המיוחדת שבה את משתמשת בספרך. או נאמר, מה בדרך כלל קודם למה בספרות, הלשון לתוכן או התוכן ללשון?

— נאמר כך, הסיפור שהסופר רוצה לספר יכולות להיות לו הרבה צורות, אבל ברגע שהסופר נותן משהו של סיפור שלו, אז גם הכלים מתחילים להיות רק שלו. אי אפשר להפריד בין השפה, בין הכלים שמשמש בהם הסופר, לבין הסיפור. ולעשות הפרדה כזאת, ולחת לכל אתז רשות אחרת, לא, זה לא, לא ככה. הסופר מספר משהו, של איזה חיים שמקיפים אותו

ותוך כדי כתיבה נהפכים החיים ש"כותבים עליהם למוחשיים מאד, ל"קיימים מאד, ובעת הכתיבה גם אני הייתי סגורה בתוך המעגל.

אך נחזור לענין הלשון. כמובן שכל סופר עומד בפני בעיות של סגנון, אבל החומר הגולמי שאותו הסיפור בחר לסיפור שלו — אם החומר הגולמי הזה אצל הסופר, תובע את תיקונו — או הבעיה של הסגנון

נפתרת כמעט מאליה. ולשאל את השאלה מה קודם למה, אם הדחף הזה לספר משהו, או הריתמים ה"לשוניים" — אם זה מתחיל להיות חופף זה לזה, אם הם מתחילים להיות ביחד, או נוצר סיפור. תראי, למשל, הסגולות של החומר שבחרתי בו, הייתי אולי אומרת שבתוך החומר הזה היה מותנה הסגנון, הריתמוס. תראי, למשל, הדמות של מומו כנגד הדמות של יואכים, יש להם הריתמים שלהם, הפנימיים, ההילוך, הצחקוק, התנועה. סגנון הכתיבה של קטעי מומו נובע מסגולותיה, משייבתה על האבן, מזה שצבעה את השיער אדום, שהיא יר שבת על האבן שלה בחצר אבותיה כאילו יושבת בלב העולם. אז תראי, הדמות עצמה, כמות שהיא, שהיא אז בתוך הספר בדרך המיוחדת לה. ה"ריתמוס של הכתיבה, בזמן שהדמויות כבר חיות בתוך הספר — יחס הגומי לין מוכרת להיות מאוזן מאד בין הדמויות, שהן חיות, ובין הצורה שאני רוצה לתת אותן. מפני שתוך כדי כתיבה — הדמויות עצמן נעשות רגישות לביטוי, למלה; יש מלה שהן מקבלות ויש מלה שהן דוחות.

הדמויות אינן יכולות לצאת מתוך עורן, ואני, כמו הגיבורים, לא יכולה לצאת כבר מהחצר. והבולמוס הזה, של מוטיבים חוזרים, תראי, הדמויות לא יכולות לצאת מתוך הסביבה של הן, הן חוזרות, והריתם הזה חוזר, הכל חוזר שוב, שום דבר לא ניתן לתמורה, כי תראי, אם מתבוננים קצת, אז החיים הם חזרה על עצמם. יש ב"החצר של מומו הגדולה" ערבוב מתמיד של עבר והווה. מהי הפונקציה של ה"כדור" הזה?

— גם כן, קשה מאד לענות על כך בתשובה לשאלה. צריך בעצם לענות באופן מקיף, וזה לא המקום. אבל נאמר כך: רומאן, התחומים של הכתיבה, של השירה ושל הפרוזה, צינת נתערבבו. העבר וההווה, הנוכחי וזה, כל זה מקבל משמעות אחרת, ולכאורה נדמה שזה מפרק את חושית הרומאן. אבל זה לא מפרק, ה"בונה אותו יותר תמציתי, יותר אפידארי, בוינזאגים. ומה שנוגע לענין העלילה, תראי, אני לא מתחייב את הסיפור ומביאה אותו לידי סיום. אני מתחילה אומנם. סיפור, אבל אז אולי הוא כבר באמצע. אולי אחרי דפים אחדים אני מגיעה לסוף, וחוזרת. המבנה הוא לא מבנה כזה של התפתחויות, ככה מפתיעות, לא, איו, לא קורים דברים חדשים, יש רק איזו הכרחיות של התרחשויות, ואם את רוצה, אפילו לא עלילה, כי עלילה היא לא ענין של החיים כשל-עצמם, אמנם החיים יש בהם עלילה, אבל החיים הולכים ככה. לחוד, הייתי אומרת, הם אדישים לעלילה של עצמם.

את מתארת את הדמויות בדרך מיוחדת. לעמליה, למשל, יש ריח של עשב. ובאמת מי הן, או יותר נכון — מה הן הדמויות שבספרך? — מה זה דמויות? נאמר שהנובור רומאן מוציא דמויות ומכניס עצמים, אני מטפלת בדמויות. אז מה השאלה? מהיכן הדמויות האלה? כל הדמויות של כל הספרות מהלכות עלי אדמות, אלא שיש פגישות, זה כעין מדיום, המקדינם הוא לא בהכרח הדמויות, גם הסופר הוא מדיום. אבל נשוב לענין הדמויות, זאת אומרת הדמויות וה"מציאות", הדבר שעלול להיות ומה שקורה באמת — או זה משמש בעריבוביה. יש אנשים שהכרתי באקראי, שהכרתי רק את השורש שלהם, ש"היתה רק הפגישה, והם צמחו בתוך

הסיפור והפכו למציאותיים מאד. ולפעמים מציאות חריפה דוקא, קיימת מאד, הופכת להיות דמיונית. כי ההתבוננות של הסופר היא בשני מישורים, המישור שהוא דמיונו של הסופר, והמישור המציאותי. והמקורות שהסופר שואב מהם — זה יכול להיות המציאותי והדמיוני ביחד; קיימת תמיד הדיסציפלינה של הסופר, וה"ריאלי הופך דמיוני והדמיוני הופך שוב ריאלי. והפגישה הזאת, או ה"התנגשות הזאת, בין המציאותי ובין הדמיוני של הסופר — היא לעתים מורה מאד, מציאות מסוימת נותנת אפשרות לתת מציאות אחרת, לא מו"כרה ולא ידועה.

האם יכול סיפורך להתרחש ב-ארץ אחרת, בעיר אחרת, אשר גם בה נמצאת אוכלוסייה של מהגרים? בניו-יורק למשל?

— אני חושבת שאותם החיים יכיר לים להיות בכל מקום, כי במהותם, החיים האנושיים דומים בכל מקום, אבל הם צמודים למקום מסוים, ולכן גם בספרות הם יכולים להיות רק צמודים למקום מסוים, שיהיה להם הצבע והריח של המקום, וגורלו ה-מיוחד לו. האם זה יכול לקרות בניו-יורק? כן ולא. הכל יכול לקרות בכל מקום, אבל אחרת. בכל מקום אדם חי בתוך חלומותיו, והסבל. אלא שבכל מקום זה אחרת. וכאן, כמו שזה קורה בחצר הן, קורה רק אצלנו. מה שנוגע לי, הייתי תמיד נתונה לחיים האלה לאורך החוף, ליד הים; החיים האלה יש בהם איזו התרחשות חריפה כזאת, ואני נתונה מאד למציאות הזו שיש בה גם ויטאליות רבה מאד וגם עוגמה רבה מאד.

בתחילת שיחתנו שמענו מפיך את שרצית לתת לקורא בספרך. הבה נסיים במקום שהתחלנו בו, ובעקבות המעגלים שב"חצר של מומו הגדולה" נסגור בכך גם את המעגל הזה שלנו: האם לדעתך יש שליחות לספרות ומדי השליחות הזאת?

— לספר יש שליחות, אם כי אין לסופר בכונה תחילה כל מיסיה כזאת. הספרות אינה נכתבת לשם שליחות, אבל היא ממלאה שליחות. לשאלה מה היא השליחות הזאת, או תרשי לי לצטט סופר שאהוב עלי מאד, אלבר קאמי. לשאלה אם יש שליחות לספרות — הוא ענה: כן, הספרות עומדת בשרות הסבל והתפארת.